

Kubikosok

Lassan, nagyon lassan mult el a nyár. A báránylelkők nem vonultak már olyan méltóságteljesen az égen, mint még nemrég, júliusban. Az országúton ballagó emberekkel nem járatta már bolondját a délibáb. Reggelenként egy kis köd ülte meg az aranysárga kukoricatáblát, ezt azonban gyorsan elriasztotta a nap még mindig erős sugara és a nyárutói szél.

Messziről panaszos nyikorgás hallik. A faluba vezető úton 10—12 ember halad. Lassan, fáradtan jönnek. Az első, talán legidősebb, egyszerű nadrágra, ingre vetkőzve tolja maga előtt talicskáját. Arcát feketére sütötte a nap, barázdát szántott homlokán az izzadság. Két karján vastag erek húzódtak fel a válláig. Ütemesen lépked. A talicskakerek forgása nyomán finom, lisztszerű por emelkedik fel az útról, majd leszáll a nyári melegtől kiszáradt, aszott útmenti fűre.

A kubikosok megállnak. Az első, a gazda, megszólal:

— Ebéd.

Egyszerre ereszkednek a földre a talicskák. Az emberek leülnek az országút melletti halomra, amelyet az árokából hánytak ki még akkor, amikor az utat építették. A talicskákból előkerülnek a kendők. Fogytán van már az ennivaló.

Papp János kissé távolabb ül a többitől. Ennivalója már reggel elfogyott, s most korgó gyomorral gondol a jövőre. Pénz semmi. Egész nyáron a Dunántúlon kubikolt társaival, de a kereset még magának sem elég. Otthon pedig öt éhes száz várja az ennivalót. A mellette ülő Kiss Mihály befejezte az ebédet. Nyújtja felé a piros kendőt. Még volt valami kis szalonna és száraz kenyér benne.

— János, itt van egy kis maradék — kínálja. Papp János ránéz, a fejét rázza.

— Nem kell. Nem esik jól.

— Edd meg, ha mondom. Reggel is alig ettél valamit, mit akarsz?

— Majd eszek, ha hazaértem. Estére már otthon vagyok.

— Na, és otthon annyi van? Pénzt nem viszel haza. Becsaptak a kubikkal. Azt mondták, annyit keresünk az útnál, hogy télire is lesz. Azt itt vagyunk. Dolgoztunk, mint az állat. Még négy hónap és itt a tél, pénz meg nincs.

Az öreg Bagi feláll, s egyszerre indulnak ismét a falu felé. Fejük felett szinte egyetlen hatalmas, vakítóan fehér felhő száll. A hosszú utat bejárt talicskakerek port füstölögve forog megint végtelen útján. A por fehér fátyollal takarja be az emberek lábát, s ez a fátyol mindjobban kúszik fel a derekuk, mellük felé.

Valamennyien hallgatnak. Délelőtt még néha szólt valaki, de most már a hőség és a fáradtság kiegátte a kalap alól a gondolatot. Na meg már nem sokára haza is érnek, és mindenkit az foglalkoztat, mit mond majd otthon az asszonynak, mi lesz a családdal.

Esteledik. Messziről vadlibák húznak el az égen. A folyó felől vízszagot hoz az esti szél. Távolabb, az esti szürkületben feltűnik a falu tornya. Papp János kiválik a sorból. Leveszi fejéről a sok fogástól zsíros kalapját, megtörli kezefejével még mindig izzadó homlokát s elköszön.

— Jó éccakát, emberek.

— Jóccakát — köszönnek vissza majdnem egyszerre. Hazaért egyik társuk, akivel 350 kilométerre talicskáztak el, hogy kenyeret keressenek, kenyér pedig nincs. Jön a tél, az aratásnak is vége. Szemük előtt ott sötétlik a nyomor.

*

Az országúttól jobbra húzódik meg Papp János tanyája. Egyedül áll a falu határában. A házon a nádfedél úgy ül meg, mint mezőn a vihar után a szénaboglya. A utóbbi időben nem telt a javítására. Na meg, ha az ember távol van, nincs, aki javítsa a családi fészket. A gyerekek még alig tudnak járni. A legnagyobb hat év körüli, nyáron lábát legeltet, a legkisebb még alig szakadt fel a bölcsőből.

Benn a ház egyetlen szobáját gyéren világítja meg a petróleumlámpa. A vásott asztalnál két ember könyököl maga elé és beszélget. Az egyik őszbe-
csavartadó fejű, kissé kopaszodó, lassú beszédű.

— Nézd, nincs más választás. Ha akarsz, jössz velünk. Itt nem messze-
kell az utat csinálni. Hosszú munkát ígér a nagyságos úr — igyekeznek meg-
győzni Papp Jánost.

— Igaza van. Nincs más választás. Vagy idemegyek, vagy itthon for-
dulok fel éhen a gyerekekkel. — Szeme a kuckóban békésen alvó gyerekek
felé tekint.

— Akkor gyüssz?

— Megyek, de ha itt is úgy járunk, mint a Dunántúlon, hogy hétről-
hétre vonják a pénzt, én nem dolgozok. Ott is eleibe csak fizettek, de napról-
napra jöttek újabb emberek, munkát kértek. A vállalkozó meg felvette őket.
Hogy a fenébe ne vette volna, hisz nekünk kevesebbet kellett fizetni. — Já-
nos nyakán kidagadtak az erek a visszafojtott dühtől. Útni szeretett volna,
olyat útni, hogy belehasadjon ez az egész rothadt világ, mely nem engedi élni.

— Tudom, János, tudom, de mit csináljunk. Kenyér kell. Szóval ebben
maradunk. Hétfőn reggel indulunk. No, isten, isten, — nyújtja széles tenye-
rét búcsúzóul.

— Isten áldja, Bagi bátyám.

János kikísérte a vendéget a kapuig. Kutya nem volt, hogy megugassa
a távozót. Az öreg házórzőt agyonlőtte a nyáron valaki. Benn a szántóföldön
falálták meg döglötten. Így aztán a tanyára nem vigyázott semmi. De mi-
nek is ide kutya, a tolvajok messze elkerülik Papp Jánosékát. Hozni nem
akarnak, vinni meg nincs mit. A kamra, ahol az élelemnek kellene lenni,
üresen ásitózik.

János lefekszik a kamrában. Nyáron, ha itthon van, ott alszik. Hűvös-
is van, meg az asszony is örül neki. Még a négy gyerekről sem tud gondos-
kodni, vigyázni kell...

Papp János gondolkozik. Az agya úgy dolgozik, hogy majd beleszé-
dül. Szemét egy pontra szegezi a sötétben és számol. Gondolatait néha a szo-
bából áthallatszó gyermekszuszogás zavarja meg. Végre elalszik. A gond azon-
ban még álmában sem hagyja nyugton.

Most is ott kubikol a Dunántúlon. A fehérvári utat csinálják. Százhet-
ven ember dereka görnyed a talicskától: Szombat van, mennek az asztalhoz.
Az asztal mögött egy pók ül, a póknak emberfeje van. Aradi úrra ismer-
henne, a vállalkozóra. A pók magához húzza a pénzt, s Papp János nem kap
semmit.

Arra ébred, hogy izzad.

— Micsoda bolondságokat álmodtam! — mormogja a foga közt és átfor-
dul a másik oldalára.

Apró bográcsokban főznek esténként az emberek. Egyik paprikáskrump-
lit, másik kukoricalisztet vízben. Csak úgy magában. Jó az a munkásember-
nek. Benn az istállóban almokat készítenek. A nagyságos báró úr a nyáron
eladta lovait, s most az istálló üressen áll. A kubikosok kérték, hogy ott
alhassanak.

Az égen ezer csillag tündököl. Az őszutói esték csalósak. Többen ma-
gukra terített kabátban ülnek a tűz körül.

— Ugye mondtam. Nem hallgattatok rám — kezdi ismét a szót a rözse-
fel-felvillanó lángja fölé hajolva Papp János.

— Mondtad, de mi az istent csináljunk — felelt neki Kiss Miska.

— Azt is mondtad, hogy te nem dolgozol, ha megint csökkentik a bért.
Vagy tán nem emlékszel a mult szombatra, mikor négy pengővel nyomtak
kevesebbet a markodba?

— A beszélgetők közötti vita kezdett elmérgesedni. Haragos szavakat,
csípős megjegyzéseket vágnak egymás fejéhez, mintha valamelyikük tehetne
arról, hogy a báró, kishánási Szabó báró úr, csökkentette a kialakított bért.

— Emberek — kezdi most egy alacsony, kissé köpcös, nyílt tekintetű.
mosolygós szemű fiatalember.

— Emberek, figyeljenek csak ide!

— Nini, megszólalt a Balogh is.

— Mit akar ez? — hallatszott innen is, onnan is a közbeszólás.

Balogh Ferenc elhallgatott.

— No, mit akarsz? bökd már ki! — Balogh Ferenc beszélni kezd.

— Mán pedig én azt mondom, nem igazságos, hogy mindig kevesebbet fizetnek.

— Nem igazság, nem igazság, ezt én is tudom, meg tudjuk valamennyien — szolt a beszélőre Papp János.

— Azt mondd meg, mit csináljunk? Otthon az asszony már három napja nem főzött a gyerekeknek semmit. Pénzt alig adok haza.

— Hogy mit csináljunk? megmondom én, — veszi át ismét a szót Balogh. Mindenki kíváncsian tekint felé.

— Azt, amit a kendergyáriak benn, a városban. — Mindenki meghökken. Balogh munka közben beszélt arról, hogy Szegeden a kendergyárban megtagadták a munkát és több bért követeltek. Sikertült is nekik. A gyárigazgató kénytelen volt emelni a bért.

— Igaza van — kiáltják többen Balogh felé.

— Nekünk is sztrájkolni kell! Fizesse meg a munkát a báró úr, vagy ne csináltasson műutat.

— Emberek! Fogjunk össze! — kiáltja közbe egy fiatal kubikos.

— A bátyám benn dolgozik a kenderben, az mondta, hogy hogyan csinálták. Válasszunk sztrájkbizottságot.

— Hohó, álljunk csak meg emberek! Mi lesz, ha mindnyájunkat elküldenek, ha a báró úr beszünteti az útcinálást? — Kérdezi Bagi bácsi, aki a legidősebb volt közöttük.

— Munkát nem kapunk, kevés volt a termés is. Éhen fordulhatunk fel.

— Nem kell begyulladni, kell a munka. A multkor mondta az úr, hogy hozat még Szentesről is embereket — nyugtatja meg Bagit a feketehajú, a kinek a bátyja a kendergyárban dolgozik.

Úgy is lett. Megszervezték a sztrájkot. Hétfőn a kubikosok nem álltak munkába.

A talicskák felfordítva sorakoztak az istálló előtt. Az emberek kisebb-nagyobb csoportokban beszélgetnek.

— Nem dolgozunk — hangzik mindenfelől.

Az intéző, már kora hajnalban behajtott a városba és jelentette a báró úrnak: — ezek a nyavalyások nem akarnak dolgozni.

— Nem akarnak?... Na, majd én beszélek velük. — A báró úr kocsiba ült. Mielőtt azonban kiment volna a városból, megkérte a főkapitányt, hogy tartson vele.

*

Az udvaron ögyelegnek a kubikosok, amikor báró kisházi Szabó Ödön úr behajt a kastély elé. Az emberek összesereglenek.

— Maguk miért nem dolgoznak?! — kérdezi parancsoló hangon.

Balogh Ferenc előáll.

— Nagyságos úr! Elhatároztuk, hogy addig nem dolgozunk, amíg nem kapjuk meg a munkáért a kialakított bért. Ezért a bérért nem birunk dolgozni. Nem tudunk a családról gondoskodni.

— Maga ne szónokoljon annyit! — szakítja félbe a beszélőt a báró.

— Azt akarják, hogy beszüntessem a munkát? — kérdezi várakozóan.

— Azt nem akarjuk! Fizeszen becsületes bért, akkor dolgozunk — kiáltanak közbe többen és a többiek bólogatnak hozzá.

— Hagyd csak, Ödön — mondja most felemelkedve a kocsiból a főkapitány, — majd én beszélek velük.

— Idehallgassatok! Ha azonnal nem mentek munkába, csendőrökkel vitetlek el benneteket! — ordítja a tömeg felé.

— Nem félünk a csendőröktől! — kiabálnak feléjük többen.

— A kialakított bért adják meg, ne a csendőrökkel fenyegetsenek! — zúgják szinte valamennyien, s megindulnak a kocsi felé. Öklök emelkednek a levegőbe, kemény markolással fogják az ásó nyelét.

A báró tanácsosabbnak látja elhagyni a helyet. A lovak közé vág és a nagy ló, mint a pelyhet, ragadja ki a hintót az udvarból, a veszedelemből.

Estére megjöttek a csendőrök. A felbújtót keresték.

— Nincs itt semmi felbújtó, dolgozunk mi, csak fizeszenek.

Az intéző azonban sutyiba megsúgta Balogh nevét.

A kubikosok az udvaron szanaszét üldögélnek. A kakastollasok magabiztosan jönnek. Egyik-másik a puska závarával játszik. A parancsnok a Baloghot keresi. Az feláll. Az egyik csoport szélén ült eddig, s kissé meghajolva megy a csendőrök felé. Az istállóajtóból három-négy kubikos is megindul vele.

— Melyik az a Balogh? — kérdi a már csoportba verődött emberektől.
— Én vagyok.

A szakaszvezető szúrós szemmel néz rá. Úgy látszik, nem ilyennek gondolta.

Az udvarban hirtelen néma, döbbenetes csend lett. Mindenfelől emberek mennek a csendőrök felé. Ásót, lapátot szorongatnak kezükben. Feszülten, izgatottan várják, mi lesz.

— Maga velünk jön.

A tömeg felmorajlik, szorosabbra nyomulnak a csendőrök irányába. Azok egész a kastély faláig húzódnak. Fegyverüket csőre töltötten tartják maguk előtt.

A munkások még nem tudják, mit csináljanak. Összenéznek, ekkor a csendőrszakaszvezető egy kézibilincset tesz Balogh kezére. Balogh így, megbilineselve fordul a tömeg felé. Beszélni akar. A parancsnok azonban hátulról balra löki úgy, hogy a lökéstől majdnem földre esik.

— Emberek! viszik Baloghot, — horkan fel a dermedt csöndből Papp János hangja.

— Nem engedjük, megölik! — kiabál az öreg Bagi, de úgy, hogy nyakán kidagadnak az erek. A munkáskezek az acélnál erősebben szorítják az ásónyelet. Szinte egy jelre indulnak előre.

— Allj! — ordít a parancsnok.

A tömeget azonban nem tudja megállítani. A korábbi feszültség feloldódik. A szürkületben magasra emelkednek az ásók, felcsillan fényük a naputolsó sugaraiban.

A parancsnok rémülten tekint körül, tüzet vezényel.

A fegyverek eldőrdülnek. Az előlállók közül többen földre esnek. A többiek átlépnek rajtuk és rettenthetetlen dühvel vetik magukat a csendőrökre. Zuhognak az ásók a csendőrkoponyákra, vékony élük alatt csontok ropognak...

Papp János letérdel a földre. Ott fekszik öreg barátja, Bagi István. Öt érte az első lövés. Fáradt szíve még dobogott. János kinyitja az öreg feszlett ingét: szíve fölött hatolt testébe a csendörgolyó. Papp János szemét elfutja a könny.

— Megfizetjük ezt még Pista bátyám.

A tavasz új köntöst húzott az egész tájra. Zölden bólogatnak a fák a szántófelé felé. A friss tavaszi szél megrázza a fák koronáját és sietősen rohan tovább. Útján végigsöpri a gyengezöld búzaszálakat. A hatalmas búzatablák szélén két ember halad lassú, ráérős léptekkel. A gazda szemével tekintenek a vetésre.

— Nézze, János bátyám, micsoda termés lesz itt. Nem győzünk learatni — mutat a földre Bozóki Mátyás, a Dózsa tizes fiatal brigádvezetője.

— Ne félj, öcsém, majd a kombájn. Megbirkózik az a búzával — válaszol Papp János, s szinte már látja maga előtt a hatalmas gépet, amint óriási szájával mohón nyeli az aranysárga búzát...

— Hát az biztos, gyönyörű termésünk lesz az idén.

Sétálnak, beszélgetnek. Útjuk ott visz el a faluban a Népfront Bizottság előtt. Bent emberek beszélgetnek.

— Papp elvtárs! Jó, hogy jön! Eppen magával akartam beszélni — szól ki az ajtóból Sípos, a párttitkár.

— Én is hozzád igyekszem — válaszol az öreg.

— Szabadság!

— Szabadság — köszönnek egymásnak. Bemennek az irodába.

— Foglaljon helyet, János bátyám — kínálja székkal Sípos elvtárs. — Azért hívtam, mert igen fontos dologra szeretném megkérni — kezdi a szót. ismét Sípos.

Papp János félszegen ül a széken. — Mi lehet az? — találgatja magában.

— Hallgatlak.

— Papp elvtárs, tudja-e, hogy választásra készülődünk?

— Hogyne tudnám. Olvastam a felhívást.

— No, akkor jól van. Ebben a munkában szeretnénk, ha segítene.

— Én? Mit tudnék én segíteni? Öreg vagyok én már — hökkent meg az öreg.

Nagyon sokat — válaszolt a kérdésre Sípos elvtárs.

- Elmondhatná dolgozótársainak, mit jelent ez a választás.
 — Hogy-hogy mit jelent? Hát választunk. 49-ben is választottunk, most is választunk.
 — Igaza van, 49-ben is választottunk, most is választunk. Azonban több ez a választás, mint egyszerű dolog. Sokan így gondolkodnak, mint maga. Választunk, azt kész. Emlékszik még 1932-re, amikor édesapámmal együtt kubitoltak a báró úrnál?
 — Hogyne emlékeznék! — vág vissza mérgesen Papp János. Dühös lett hirtelen. Eszébe jutott a sztrájk, az öreg Bagi, a csendőrsortűz.
 — Arra is emlékszik, amikor a csendőrök fegyverrel hajtották dolgozni?
 — Emlékszem.
 — Nahát. Változott-e azóta az élet?
 — Hogy változott-e? Persze, hogy változott. 45-ben földet kaptam. Nyolc holdat. 49-ben megalakult a tszcs, beléptem. A gyerek motort kapott 51-ben. A legkisebb lányom egyetemre jár. Pista, a középső fiú, katonatiszt. Háza-mat is újra raktam. Nagyobb, mint volt. Tehenem is van. Dohog az öreg tovább.
 — Látja, ezért kell segíteni a választásnál. Ezt kell elmondani mindenkinek, akivel beszél. Érti, János bátyám?
 Papp János hátratólja fején a kalapját, gondolkodik.
 — Értem.
 — Megteszi?
 — Meg.
 Elbúcsúznak.
 Papp János pedig elindul a csoport felé, és gondolataiban ismét átéli az életét. Az újat is, a régit is. S ahogy megy, a falu alatt hirtelen megáll. Öklével a levegőbe csap és hangosan megszólal:
 — A teremfáját. Igaza van Siposnak. Hogy megváltozott az élet... Er-ről érdemes beszélni.

BORSODI GYULA

Beszélgetés a forrással

— *Oh, de gyöngye vagy te kedves,
 fürgén futó vízerecske!
 Öntözni a Hortobágyot
 véled bizony nem lehetne!
 Mint a gulya farkar kútnál, —
 száz is inna a vizébül. —
 Annyi szomjas, száraz rögnek
 hogy szolgálnál enyhülésül...?*

— *Tikkasztó a napsütés is,
 megrepéd a puszták kérge. —
 Egy nyílásba három ilyen
 kispatak is beleférne!
 Te kicsi ér, erdei ér,
 szelid őzek itatója.
 Van-e erőd, hogy egyedül
 lecsörgedezz a folyóra...?*

*Az erecske így szólt vissza,
 míg siklott a pázsit-ágyon:
 — Gyere nézd meg, hová megyek! —
 feleltem én: — no, nem bánom!
 — Ott futottunk a tölgyek közt,
 mint a szélben mozdonyszikra.
 S elfáradva értünk együtt
 le a völgybe, le a síkra.*

— *Lent a völgyben zöld kerítés
 utam állta, — nem mehettem,
 De ő futott, futott tovább,
 akár a vér az erekben.
 Csatornáról csatornára,
 újabb, újabb ágyba lépett.
 S napfényt bontó csöppjeivel
 itatta a csemetéket.*

*A piciny fák hajladoztak,
 becézgették, csókkal várták,
 Akár fészük melegében
 anyjukat a kismadárkák.
 Tarkaszoknyás lányok lesték
 — úgy folydogált, mint a lágy dal.
 Ha megrekedt, siettették;
 utat vágta a kapával...*

*És szólt az ér: — Bár nem vagyok
 hajót hordó folyam-özön.
 Ha nem is a Hortobágyot,
 de e kertet én öntözöm!
 Esztendőnként százhuszezer
 kicsi fácskát nevel nedvem.
 S örülök, hogy ily munkára
 fogott be az ember engem.*